

Anton Debeljak | Tirtaios: Bojne vžiganke

Ko so Spartanci po Likurgovi zakonodaji — 9. stoletje pr. Kr. — postali ne le zmeren, ampak tudi bojevit rod, so vidoma iskali prilike, kako pokazati svojo premoč ostalim plemenom. Zapletli so se torej v vojne s sosedi: Arkadijo, Argolido in Mesenijo. Poslednji, nastanjeni na jugu Peloponeza kot zahodni mejaši Lakedaimoncev ali Spartancev, so s temi imeli skupno svetišče na meji obeh kraljestev. Mesenci so baje v tem Dianinem templju oskrunili nekaj spartanskih deklet in ubili kralja Teleklusa, ki je hotel braniti device. Mesenci so ugovarjali, češ, mladenke so bili preoblečeni mladeniči, ki jih je Teleklus v sovražni nakani oborožil z bodali. Pridružili so se poboji zaradi krav, poslanih na pašnik. Tako se je vnela dolga krvava vojna, pri kateri se je sreča menjavala. Spartanci so prisegli, da razdrobé mesensko državo.

Po prvi vojni (762—742) so poraženi Mesenci morali dajati na leto pol svojih pridelkov in še nekoliko gotovine. V drugi vojni (682—668) je Mesence, obupane zbog izžemanja, vodil Aristomenes, eden največjih junakov v Grčiji. Tako je pestil Spartance, da mu niso mogli več zopraviti. V tej nuji se zateko v delfsko preročišče in dobé napotek, naj si iz Aten izposlujejo vodjo. Tako storé. V strahu pred morebitno spartansko premočjo spočetka Atenci omahujejo. Hoteč ustreči Pitiji, pa le pošljejo Spartancem — enookega čoravca, hromega na eno nogo. To je bil Tyrtaios.

Parnassi montem non conscendit,
Quia claudus erat,
Quia luscus erat
Montemque male videret:
Quem si conscendisset,
Musae propter eius deformitatem eiecissent...

mu je med drugim za nagrobnico napisal bedasti Josephus Barberius, a po krivem. Kajti Tyrtaios je vzor bojnega elegika, čeprav bi človek želel, da bi bil pesnik posvetil svojo moč boljši stvari. Tako méni Sovrè v Mohorjevi izdaji »Stari Grki« 1939, cikajoč vsekakor na bratomorno klanje obeh helen-skih rodov.

Dotlej se je Tyrtaios preživljal s poukom. Prišedši v Sparto, ni znal drugega ko svoje popevke. Zgolj iz spoštovanja do Delfov so ga tu poslušali, No, niti tokrat se jim usoda ni nasmehnila. Saj Aristomenes jih je nabunkal ter bi jih bil popolnoma potolkel, da ni na zasledovanju ščita izgubil. Skoraj nato so bili Spartanci še dvakrat tepeni in so kanili pod vsakim pogojem pobogati se z Mesenci.

Nenadoma pa nastopi Tyrtaios z bojnimi spevi ter tako podneti svoje varovance, da se vnovič udarijo in — uspejo. Pomogel jim je tudi arkadijski kralj Aristokrates, pustivši Mesence sredi bitke na cedilu. Nazadnje Spartanci priključijo Mesenijo svoji državi in postanejo glavna sila na Grškem.

A tudi v notranjosti Lakonije se je Tyrtaios uveljavil: s svojimi budnicami je bodril na slogo ter utešil razprte stranke. Take zasluge so mu pridobile državljanstvo. Toliko večje odlikovanje, ker se je prav redko primerilo na spartanskih tleh. Posihdob je vojska vselej pela njegove vžiganke, kadar je korakala proti zoprniku. Plutarh omenja celo zakon, po katerem so se morali Spartanci pred vsakim vojaškim pohodom sestati pred generalovim šotorom, da bi poslušali njegove davorije. Izredna čast mu je šla po pravici, kajti maloštevilni ostanki njegovih spevov še zdaj pričajo, da je znal več ko hruške peči.

Tyrtaios pa je bil po vrhu še izboren svirač in se s tem prikupil Spartancem, vnetim prijateljem godbe. Ob zvokih piščali so stopali v bojni metež. Srčnost in glasba hodita skupaj. Tako trdi Terpander, Lezbljan, ki je Lykur-

gové postave prepel v stihe in baje liro prepel s sedmimi strunami. Tako trdi Pindar, znan po slavospevih na olimpijske zmagalce.

Čim se je vojska vpričo neprijatelja postavila v red, je kralj žrtvoval kozo ter ukazal ovenčati se. Sviralci ubero Kastorjevo pesem (kastóreion, odónion, embatérion, enóplion, Messeniácum) in nato koračnico. Vzvišen in presunljiv pogled na oddelke, stopajoče v taktu med sviranjem, vedro in veselo nevarnosti nasproti.

Da so nekdam vojščaki stopali med petjem ali svirko na mečevanje in močevanje, poročajo Polybios, Thukydidés, Lukianos, Athenaios, Polyainos, Gellius idr. Apolonu, Neptunu, Eskulapiju, Latoni, Diani, Kastorju in Poluku, celo odličnim smrtnikom namenjene hvalnice so se imenovale: paeanes, grško paían, jonsko paiéon, paión. Služile so tudi za poživljanje bojaželjnosti kot hýmnos enyálios. Zadnji izraz pomeni »bojevit« in je Aresov pridevek. Diodorus Siculus piše, da so Galci pred spopadom silovito rožljali in ropotali, da bi preplašili zoprnika. Saj so še Nemci v zadnji vojni po Belgiji in Nizozemski metali v enake namene tuleče bombe. Curtius ve, da Perzi planejo na protivnika s srditimi, neubranimi krikom (truci et incondito clamore). Slično Livius in Caesar o Rimcih. Tacitus imenuje germansko bojno vpitje: bardítus, ščitna pesem (starosevernonemško bardi ščit), Ammianus Marcellinus pa gotsko bojno rjojenje: barrítus, od lat. barrire, tuliti.

Krščanski vojniki so rabili za to priliko obrazec: Kýrie eléeson, ali: Deus nobiscum, tako l. 934 v sprijemu s Huni. Ti pa so dajali od sebe ostuden, hudičev glas: hiu, hiu, hiu (turpis ac diabolica vox). Germani in Franki, kakor uči Beda, pojejo takisto: alleluia! Schilter pa pozna bojni motiv: Gloria in excelsis Deo! Krščanski Grki kličejo božjega Sina: Hyie theú zoodota! Poljakom je njih apostol in mučenec Wojciech Adalbert zložil bojno himno, ki jo je pater Peter Skarga polatinil v 16 sapfiških četvercih:

Diva per latas celebrata terras
Coelibi Numen genuisse partu,
Mater et virgo, genialis olim
Libera noxae...

V narodnem jeziku so mnogo peli zlasti Tevtoni. V knjigi Unterricht von der Teutschen Sprache und Poesie navaja G. Morhof kaj dolgo drajno iz dobe Henrika Ptičarja, kjer povzdiguje med drugim godbo:

Ihr erster Erfinder war Jubal
Des Lamechs Sohn mit Namen:
Erfand Drommeln und Pfeifenschall,
Kont sie stimmen zusammen.
Die Musik gut
Erweckt den Mut,
Frisch unverzagt
Den Feind verjagt...

Velike zbirke so položene na jezik pruskemu bojevniku, na pr. Preussische Kriegslieder in den Feldzügen 1756—57 von einem Grenadier. Krvavi dirindaj se začena takole:

Krieg ist mein Lied! weil alle Welt
Krieg will, so sey es Krieg!
Berlin sey Sparta! Preussens Held
Gekrönt mit Ruhm und Sieg!

(Misel, da hoče vsakdo vojno, je seveda laž, kakor je laž trditev, da so ženske v kaki vojni bolj nedolžne od moških. Koliko pa nas je bilo vprašanih, ali hočemo v Martov obrt! Nedolžne žene so pa le dobre, kadar treba poveličevati kako bojevito stranko, delati za vojno industrijo in ob morebitni zmagi uživati sadove.)

Manj krepka je knjižica *Kriegslieder eines kgl. Dänischen Grenadiers bey Eröffnung des Feldzuges 1762*. Za osvobodilnih bojev se s Körnerjem (1791—1813) ta struja znatno ojači.

Severnjaški narodi se ponašajo z bojno poezijo, kakršno so gojili njih skaldi, nazvani po besedi skall = Schall, zvok. O njej Fabianus Toernerus, *De poesi Scaldorum Septentrionalium*, Upsala 1717. Slove zlasti skald Snorri Sturluson, največji Islandec (1178—1241). Čital sem ga v francoščini: *Saga des Rois de Norvège* (Heimskringla, ali Popek zemlje), Payot 1930, pa me ni ogrel.

Da premorejo tudi Slovani uspele budnice in koračnice, dokazuje Ivan Železnikar, ki je zbral najznamenitejše slovenske, hrvaške, srbske, bolgarske, češke, poljske, ruske popevke v *Novo pesmarico 1889*, vmes kajpak vojaške. Med slovenskimi najdeš narodno, Prešernovo, Koseskega, Gregorčičevo in Jenkovo, med hrvaškimi *Hajdmo bračo!* in *U boj!* ki spominja Körnerja; med srbskimi stoji Živkovičeva *Putnica* (koračnica): *Rado ide Srbin u vojnike!* bolg. *Napred, ti Blgarine, / na boj se zalovi, / za slavnoto si ime / sь puška hajd' vrvi*. Odločna je Vlkova češka *Válečná*:

Volnost nám že sberete?
Vlast drahou nám sderete?
My za vás že máme mřít?
A vy s toho slávu mít!
Hrr na vraha, hrr do boje
Za svobodu národa, bojovníci Páně!

V Zagrebu je Vj. Klaić 1893 izdal *Hrvatsko pjesmarico*, poudarjajoč uvodoma silni vpliv domorodnih budnic (*Marseillaise* je dala republikli sto tisoč branilcev!) Slične udarnice zavzemajo pri njem s. 3—70, slovensko skupino vodi Jenkov *Naprej*. V istem mestu so zagledali beli dan štirje zvezki *Odobashićeve Velike nove pjesmarice*, kjer zlasti 4. snopič govori za nas s. 3—87: ratne, junačke, hajdučke, komitske, a tudi prvi snopič nudi 24 zanositih domorodnih davorij. Prav tako nas pouči Najnovija narodna pjesmarica v Čelapovi založbi.

Podgornikov list *Slovanski svet* je 1890 obelodanil lužiškega buditelja J. Barta - Čišinskega himno *Mlodym Serbam*, oče tamkajšnje književnosti, Handrij Zejleř pa je ustvaril pred njim obče priznано: *Hišće Serbstwo njezhubjene*. — Ruska vojska je svoj čas imela oddelek pesennikov, ki so na dolgih pohodih drobolili koračnice, začenjal pa jih je zapěvaljščik ali zapěvalo.

V tesni zvezi z budnico ali koračnico je zahvala za zmago, epinikion. Najstarejšo in najlepšo imajo Hebrejci: *Mojzesova zmagalna pesem* po prehodu skozi Rdeče morje. Po drugi mesenski vojni so *Lakedajmonke* zmagalca obšipale s cvetjem in sadjem, pojoč epinikion.

Tako smo se po kratkem ovinku vrnili na helenska tla, kjer je Tyrtaios izumil bojno davorijo in po zatrdilu grškega jezikoslovca Julija Polluka tudi troji zbor, sestavljen po treh človeških dobah. O praznikih so starci v skupini zapeli:

Mladiči hrabri smo bilí nekđaj.

Skupina srednje starosti je zakročila nato:

A mi smo še. Kdor hoče, le poskusi naj.

Nazadnje posežejo dečki vmes:

No mi še srčnejši postanemo kedaj.

Kdaj so se rodile te pesmi, udarne »ko blisk in grom«? Nemara okoli 650 ali celo v 8. stoletju pred našim štetjem. Archimbrotov sin je zložil pet knjig davorij, ohranilo se je pa pet vzorcev kolikor toliko popolnih, kot navedek pri Lykurgu in Stobaiu.

Zredni strunar je vplival kajpada tudi zunaj Lakonije. O tem nas prepriča Horatius Art. Poet. 401:

post hos insignis Homerus
Tyrtaeusque mares animos in Martia bella
Versibus exacuit...

Polatinili so Tyrtaia večkrat, tako Camerarius 1541 v Bazlu pod naslovom: Praecepta morum ac vitae puerili aetate accommodata... Thom. Crenius je ta prevod ponatisnil v svojih šolskih priročnikih (Lugd. Bat. 1699). Poangležil ga je v rimanih vrsticah James Ward v Londonu 1724, žal, ne prenatanko. Pregostobeseden je tudi tale poskus iz l. 1761:

I would not praise the man, his deeds rehearse,
Nor e'en make mention of his name in verse...

Zelo daleč od izvirnika stoji francoska prepesnitev iz l. 1764, priključena v knjigo: Théâtre et œuvres diverses de M. de Sivry:

La gloire des héros n'est point dans leur beauté,
Dans la grâce du corps, ni dans l'agilité.
Qu'importe à des guerriers ce frivole avantage?
Que sont tous ces trésors sans celui du courage?

Znatno bliže izvirniku so Weissove nemčitve Kriegslieder des T., ki jih je Klotz ponatisnil na s. 247—260 v podrobni razpravi: Tyrtaei quae supersunt omnia, Altenburgi 1767. Tako slove prva kitica:

Wie schön! wenn für das Vaterland
Ein Mann kämpft, und als Held
Mit blanken Schwert in hoher Hand
Im Vordertreffen fällt...

Toda preloga se je zdela še premalo verna K. Stocku, ki je 1819 v Lipskem objavil ΤΥΡΤΑΙΟΥ ΜΕΛΗ ΠΟΛΕΜΙΕΘΡΙΑ s komentarjem in prestavo v izvirnem merilu, namreč elegijskem dvostihu, o katerem je Schiller zaokrožil:

Slop raztopljeni skakavega vrelca kipí v šestomeru;
hitro nato petomèr lije ga zvonko na tla...

medtem ko je pripovedni šestomer označil:

V dalj te omotično nese na stalno deročih valovih;
samo nebo in morjé spredaj in zadaj se pne.

Pri slovenitvi sta mi služila zlasti tolmača Klotz in Stock.

Prva elegija

Vrlemu možu pritiče, da v prvi bitki se zgrudi
in da življenje pusti v borbi za ljubljene dom.
Bridko je zanj: ostaviti mesto in polje cvetoče,
kruha prositi ljudi kakor najslabši berač;
romati z materjo drago, z očetom priletnim okoli,
z nežno zakonsko ženó, s kupom nedolžnih otrok.
Vsem je neljub, h katerim koli skuša prispeti,
kadar ga v kremplje dobi stiska in kopa nadlog.
Ves njegov rod zadene sramota, obraz očrni mu,
spremlja povsod ga nečast, vedno drži se ga zlo.
Vsa lepota za vselej izgine blodečemu možu
in za bodoči mu čas stid je uničen in sram.

Torej le dajmo, borimo se hrabro za zemljo in deco,
žitje ne bodi nam mar, smrti ne bojmo se nič.
Mladi možje, bojujte se družno v sklenjeni vrsti,
beg naj nizkoten se zdi, podel se zdi vam trepet.

Kvišku! srce poživite si v prsih z voljo jekleno,
kar brez bojazni naprej s četo junaško na boj!
Zad ne puščajte priletnih, ki že drhte jim kolena,
z begom ogabnim nikar starcev ostavljati zad!
Bogme, zares je sramota, če v prvi ti črti omahne,
vpričo mladičev leži póstarni bodri možak,
sivkasta brada pa snežnobeli lasje, ki krasé ga,
vržen med bojem ob tla v prahu izdahne duha,
dimlje si okrvavljéne z obema rokama skrivaje
(nespodobno biló videti goli bi sram).
Nagi ta starec mladini bi rad bil podoben docela,
kakor da cvet še ima, kakor da moč ga krasi.
Živ je priljubljen ženám, prikupen možem umrljivim.
V sprednjem če redu je pal, slava se njemu glasi.
Torej na noge, vsak se med vami postavi na mesto,
krepko korakaj naprej, v ustne zagrizi zobe!

Pripombe. Kako je častna smrt na bojišču, razodeva Homer Iliada XV, 496 in XII, 243. Polyb. XV, 10. Diod. Sic. p. 412. Callim. X, 43. Virg. Aeneis II, 317 in XI, 24, Horatius O d. III, 2:

Dulce et decorum est pro patria mori.

Sramežljivost, ki so jo starovečniki kazali celo med zadnjim izdihom, poznamo pri Lukreciji, Juliju Cezarju, pri vestalki, katero je po Pliniju dal Domicijan živo pokopati, pri Aleksandrovi materi Olimpiji v Justinovi pripovedi, itd. Glej še Ovid. Metam. XIII, 479 o deviški Polikseni. Pri B. de Saint-Pierru Virginija utone tik otoka, ker se noče sleči, da bi mogla plavati na breg. — Konec elegije dopušča dvojno tolmačenje. Drugo možnost uporablja na pr. italijanski prevod v nerimanih enajstercih (Meridiano di Roma XIX). Značilna podrobnost: 45 milijonska Italija ob napadu na 6 milijonsko Grčijo podžiga s proizvodom helenskega duha svoje vrlake (valoroso = vojak).

Druga elegija

Kvišku vi vsi! mar niste potomci zmagalca Alkidu?
Hrabro krenite na boj! Zevs se ozira na vas.
Pojdite, nič se ne bojte števila sovražnih borilcev,
vsakdo nadeni si ščit, sunke prestrezal bo z njim.
Malo mu bodi do žitja, lice mrakotne Morane
kakor sonca sijaj naj se prikupno mu zdi.
Niste že mar spoznali dejanj mnogosolznega Marta,
niste okušali že splošno nadležne vojské?
Gnali protivnike že ste bežeče tik za petami,
jelite mladci? srčno vsi ste vršili napad.

Bitka prični se tako, da stopate v stisnjeni vrsti,
drzno zgrabíte tedaj sprednji nasprotnikov trop.
Malo umre jih, takisto rešili zadnje so čete.
Če se umakne moštvo, sila razblini se vsa.

Je li mogoče naštetí kedaj tegobe in toge,
ktere prenaša le-ta, kdor se pokazal je plah?
Joj si boječemu možu, ki v boju, divje rohnečem,
hrbet obrne in vanj rano krvavo dobí!
Kaka nečast je to zanj, če mu kopje, če sulic ostrina
pleča prebode tako, v prahu da tog obleži!
Torej na noge, vsak se med vami postavi na mesto,
krepko korakaj naprej, v ustne zagrizi zobe!

Rame ko prsi pokrivaš s štita širokim trebuhom,
 bedro pokrivaš si z njim, kolk in obojno golen.
 Z desno rokó zavíhti na vrage sulico čvrsto,
 hkratu potresi tedaj grozni na glavi se šlem.
 Krepko posegajte v metež, učite se vdilj močevanja,
 nikdo za štitom ne stoj, kjer ne doseže ga boj.
 Pač pa pomakni se bliže takoj mahaje z oščepom,
 vzemi na merek moža, nadenj zasuči svoj meč.
 Noga pri nogi naj bo ter opiraj se tarča na tarčo,
 čop mi s perjanico stoj, z lebko se druží šišak.
 Grod prislonivši na grod vojskujte se zoper sovraga,
 primite v roke tesak ali pa dolgi bodak.
 Ti pa, lahni vojak, tekaje zdaj semkaj zdaj tjakaj,
 kar izpod škita lepo pračnike lučaj mejtem.
 Z gladkim ošiljenim drogom obmeči zoprno trumo,
 stopi še bliže do njih, ako z orožjem preté.

Pripombe. Kot vnuk deda Alkaia se Herkules imenuje Alkides. Zaradi velikih del, ki je vsa opravil srečno, se naziva: nepremagljiv, aníketos. Tako še na starih novcih in napisih, prim. Propert. I, 21. Zlasti si je podrgel več pokrajin na Peloponezu, na pr. Pylos, Elido, Sparto. Spartanski zakonodavec Lykurgos kakor vobče vsi Lakedaimonci so se šteli za Heraklejeve potomce. — Morana stoji za izvirno Kér (sorodno lat. caries, cariosus = strohnel), smrtno usodo, pogubo. Pri Euripidu je božja dekla, Rebrna, krilata, strahotnega pogleda, črnolasa, v vranji obleki, medtem ko poznamo mi pod nemškimi vplivom belo ženo. — Bojni bog Ares (= slov. jar, hud), lat. Mars, ima pridevek polýdakrys, solzonosen. — Strnjena bojna črta, nje množstveni sunek je velika spartanska novost (Dr. E. Bethe, Griech. Dichtung, 1924). V Iliadi XVI, 214 se phalagx, falanga, primerja skladnemu zidu iz rezanega kamena. — Ranjen biti od zadaj je pri vseh narodih gnusen madež. Gellius pripoveduje: Siccius Dentatus se je udeležil 120 prask, ima 45 brazgotin odspred, a nobene zadaj. Slično se izražajo Homer, Salust, Tacit, Ovid, idr. Kdor bi bil na ledjih okvarjen, pri Lakedaimoncih ni vreden pokopa.

Aspís = 1. podolgovati štít, ki pokriva celega človeka, 2. okrogli ščitek ali tarča. — Kynéa = šlem ali čelada, prekmursko lebka, po drugih »slavinah«: šišák (dobesedno psina, ker se je prvotno izdelovala iz pasje ali volčje kože) služi staroveškemu vojščaku za nakit in poplah. Za povečanje groze so šlemu vdelavali svinjske okle ali levje zobe. — Vročó borbo v stisnjeni falangi popisuje Hom. v Iliadi XVI, 214, Virg. Aen. X, 360; Curt. III, 11. Liv. XXIII, 27. Sil. It. IX, 322. Ovid Met. IX, 44. Stat. Theb. VIII, 393. Val. Flacc. Argon. VI, 182. Lucan. VII, 493. Plut. Pyrrh. c. 71.

Tretja elegija

Takega ne bi omenjal niti slavil mu dejanja,
 kdor ti je v tekanju znan, kdor je v borjenju zučen.
 Tudi če v sebi bi spajal moč, veličino Kiklopov,
 ali če hujši za beg bil bi to traški Borej;
 ako bi sam Tithonus za njim zaostajal v lepoti;
 da je ko Midas bogat ali ko Kinyras kralj;
 če bi mi bil mogočnejši kakor Tantalovič Pelops;
 ako bi v ustih imel jezik meden kot Adrast;
 najsi bi sloves imel, pa nič udarne kreposti;
 kajti za vojni spopad ne bi ta mož bil zanič;
 če si ne upa prenesti besneče krvave moritve
 in mu srce ne hlepi seči v sovražno vojskó.
 Hrabrost velja pri ljudeh za največjo pozemsko dobrino,
 mlademu možu zares to je najlepši nakit.

Pripombe. Helenske igre obsegajo: tek, metanje koluta ali diska, metanje kopja, skok, rokoborbo. Od tod naziv péntathlon ali petoboj. — Kiklopi so bili srepo pleme na Siciliji, enooki obri so v gori Etni Jupitru strele kovali. Najslavnejšega, Polifema, je Odisej oslepil. — Boréas, bog severa, pooseblja burjo. — Tithonós, soprog Zori, pogosto opevan zaradi svoje lepote. Zena mu je izposlovala neumrljivost, a pozabila izprositi zanj še večno mladost. Z leti se je krasota razblinila in izpremenil se je v kobilico. — Gordijev sin, kralj Frigije, Midas, je zašlemu Silenu pokazal pot do Bakha in dobil za nagrado moč, izpreminiti v zlato vse, česar se je dotaknil... Ker je dal Panu pred Apolonom prednost, so mu pognala oslovska ušesa. Bržkone pa je zabogatel po svojih zlatih jamah in po zlatih zrnih iz reke Paktola. V svoji deželi je

uvedel češčenje vinskega božanstva. — Kinyras, bogat kralj na Cipru, se je nazival Apolonov sin. S svojo ženo Methermo, hčerjo prejšnjega kralja Pygmaliona, je imel dva sina, Oxypora in Adonisa, Venerinega ljubljence, pa tri hčere, od katerih se je Myrrha zaljubila v rodnega očeta. Ovid, *Metam.* X, 298. Homer pripoveduje v Iliadi XI, 20, da je Agamemnonu na pohodu proti Troji poklonil lep oklep. — Tantalov sin Pelops je odrinil iz Frigije, kjer je vladal, na Peloponez; tu je s svojo boljšo polovico dobil kraljevino Elido ter si podvrigel še več pokrajin. Od tod polotoku ime: Pelopov otok (sedanja Moreja). — Ljubko zgovornost prisposodablja v starini z medom. Adrasti so znani vsaj trije. — Zadnji vrstici, jedro vseh elegij, se glasita v izvorniku: Ἡδ' ἀρετὴ τὸδ' ἀεθλον ἐν ἀνθρώποισιν ἀριστον, κάλλιστόν τε φέρειν γίνεσθαι ἀνδρὶ νέφ. Ima ju tudi Theognis v. 997. V Tyrtaevih časih »se nihče ni pomišljal — kakor vobče v zdravih časih nihče — da ne bi porabljal misli, podob, besed, celih verzov ali odlomkov, če so učinkovali ter obetali novih uspehov« (dr. Bethe, 1. 1. 84).

Četrta elegija

Kakšna je skupna blaginja ljudem in deželi domači
 mož, ki čvrsto stoji, v prednji se vrsti boreč!
 Beg nespodobni pozabi docela, brani svoj prostor,
 z vztrajnostjo čisto prežet dušo pusti in duha,
 zraven pa še podžiga soborca, da pade pogumno.
 Tak se pokaže junak, vzoren za bojni spopad.
 Naš korenjak razprši neprijatelj divje falange,
 vnet zaustavlja naval, kadar zaključkal je vanj.
 Slednjič omahne v najspredejši črti, izdahne življenje,
 in tako proslavi mesto, očeta, ljudi.
 Ves prebit mu je popčasti ščit, predrte mu grodi,
 in pod oklepom odspred z ranami ves je pokrit.
 Skupaj za njim togujejo mladci, žalujejo starci
 in celokupni okraj spremi mu žalni pogreb.
 Grob se mu silno časti, časté se otroci njegovi,
 sloves uživa še vnuk, tudi kasnejši mu rod.
 Nikdar mu dika ne mine, njegovo ime se ne zniči;
 dasi pod rušo leži, večno življenje živi,
 nikdar vrlak ne zamre, če v boju za deco, deželo
 ali za ljudstva ponos Ares ga srepi konča.
 Kadar pa srečen uide usodi prežalostne smrti,
 s slavo ti venčan domov k svojcem hiti zmagovit —
 o, tedaj ga enako povzdigajo mladi ko stari,
 dokler veselja pijan končno v podzemlje ne gre.
 Če ostari, someščanom je v kras, in vsakdo ga ceni,
 živa duša nikjer ne bi zadala mu zla.
 Kadar sedé in da on se približa, veli jim spoštljivost,
 da se mu vmakne takoj bodi si star ali mlad.
 Vsakdo zdaj skušaj dospeti do takega viška zasluge,
 zberi vse svoje moči, stopaj odločno na boj.

Pripombe. Phalanx, oživljena v sodobni Spaniji, je istega izvora ko nem. Balken in lat. sufflamen (sufflagmen), tram za zavoro, bruno, rkelj, okroglo deblo. V ljudskih ustih je dala do naših dni polno bitk, vmes frc. planche in slov. planka. Svoje dni je bila četa 4, 8, do 16.000 mož. Posebno četverokot vojakov, oboroženih s kopji (sulicami, oščepi, ostniki). V bitki je ta zbor po navadi odločal. Falangiti, težko oboroženi, so stali v 16 gostih vrstah, kopjišče jim je bilo do 14 laktov dolgo. — Gomilo padlega vojaka so Heleni silno negovali, za Lykurga so Lakedaimonci nagrobni spomenik dovoljevali le takim, ki so izkrvaveli za domovino. Nanje so stavili tudi leve, podobo srčnosti. Kamenitega kralja živali so izklesali Leonidi, termopilskemu junaku. Tudi otroci staršev, ostalih na bojišču, so deležni velike pozornosti: po izrečni atenski odredbi jih nihče ni smel žaliti, vzgajali so se na državne stroške, v gledališčih jim je pritikal prvi sedež. — Pridevek tanelegés tolmači Stock: dolgotrajno spanje prinašajoč, a Doklerjev slovar ima pravilneje: nemil, zelo boleč, prebridek, prebolesten. To je namreč atribut nasilni smrti (thánatos, lat. letum je naravna selitev v večnost; kér, lat. mors pa neprijetna in neizprosna). — V podzemlje iti = érchesthai eis Aíden; Hades je sicer božanstvo spodnjega sveta, toda kakor Orcus, Pluto, Jupiter infernus ali stygius, označuje v prenesenem pomenu tudi podtalne poljane, kamor Merkur prevaža duše rajnih. — Cicero, de Senectute c. 18 navaja krasen primer, kako se občani umikajo starcu ali vstajajo pred njim.

Peta elegija

Boste li spali še dolgo? kedaj se pokažete hrabri?
Mladci, mar nič vas ni sram, če se sosedje smejo?
Križem roké bi držali brez posla, uživali pôkoj,
zdaj, ko že vojni je hrup vso nam potresel zemljó?
Ščit nadenite sedaj si v borbi proti sovragu,
ako kdo pade zadet, zadnjič ostnik zadegáj!
Čast ino slavo prinese to možu, če se vojskuje
hrabro za deco, za dom, kakor za ljubo ženó.
Prej ali slej ga smrt ugrabi, kot Mojra določi.
Torej na vraga takoj, moško naprej naravnoč!
Dvigni svoj meč in stisni si pod zaslonilo zavetno
nedrije vrlo junak, brž ko zaplete se boj.

Takšen je namreč Umèr, da smrti nihčè se ne ogne,
niti če bil bi mordà prednikov višnjih mu rod.
Često sovražnosti človek uide in kopij rožljanju,
ali doma doleti smrti ga bridki umèn.

Takega ljudstvo ne čisla, nikomur po njem se ne toži;
oni pa smili se vsem, ako se kaj mu zgodi.
Množica pač hrepeni po junaku nedavno zasulem:
delo za drugih deset znal je napraviti sam.

Pripombe. Mladeniči naj se sramujejo pred mejaši, če so ti pogumnejši in se jim rogajo. Slično opominja Homer Iliada IV, 830. Kako je to učinkovalo na rimsko vojsko, razodeva Liv. XXX, 18. — Pesnik izpodbuja borca, naj še ob zadnjem dihu zažene metalno kopje v zoprnika. Victor Hugo pa obsoja tak čin mavrskega huzarja, ki sproži v usmiljenega zmagalca, ko ta nudi ranjencu okrepila (Après la bataille). Zglede vztrajnosti do zadnje minute navaja Homer o Hektorju I l. XXII, 303. Lucan. III, 622 in 706, Sil. Ital. IV, 607 in IX, 512. Sallust. B. C. 61. Flor. I, 18, 17. Vellej. Pat. II, 27. — Moirai, lat. Parcae, boginje usode; doslovno delež, namemba, doletek, namerek, naključba, umèr, umèn; moslimanski kismet se na pr. v perzijsčini imenuje: svetovno kolo, nebesni krog, nebeški kolobar (čèrh), ker je baje naša bodočnost pisana v zvezdah. Grki pa so si predstavljali tri sojenice: Lachesis drži vreteno, Klotho kodeljo na preslici, Atropos reže nit življenja. — Junak, heroj, v izvorniku: hemítheos, polbog. Misli na može izredne moči, telesne ko dušne. Zasloveli so po nenavadnih zaslugah in bili oboževani. Taki so zlasti Perseus, Herkules, Theseus, Iason, Achilles i. dr.

Stane Bračko

Pomlad med polji

Vzduh je prozoren kot svila,
v tla se zajé vsaka sled,
zrela je njivica črna,
zemlja je mehka ko med.

Ozka postala je hiša,
kmetu se sveti obraz. —
Svetli so mladi večeri,
Bog se je vrnil med nas.